Da oljå kom til byen og Rosenberg

GUNNAR BERGE

Mange i Stavanger og i landet ellers spør om hva vi skal leve av etter oljå. På 1960-tallet var spørsmålet: Hva skal vi leve av når Sigvald Bergesen d.y. ikke lengre kan bygge store tankskip på Rosenberg? I dag vet vi at uten oljå ville neppe Rosenberg ha overlevd.

Etter en enestående glansperiode fra 1950, da kjølen til det første 16 000 tdw tankskipet ble strukket, til 162 000 tdw Berge Fister i 1970, var det klart at denne epoken gikk mot slutten. Egentlig begynte det å skrante allerede i 1964. Verftet fikk da kontrakt på å bygge to palleskip for Det Stavangerske Dampskibsselskab: M/S Rogaland og M/S Akershus. Det genererte nok ikke noe overskudd, men medvirket til å holde beskjeftigelsen oppe. De to småtassene ble forøvrig bygget ved siden av hverandre på beddingen der det tidligere var bygget 33.000 tdw tankskip.

7. april 1982: LPG-skipet Berge Fister døpes ved Strandkaien i Stavanger, som det siste Bergesen-skipet som bygges i Stavanger.
Foto utlånt av Havfonn AS.
Det siste oljetankskipet – også med navnet Berge Fister - ble levert i 1970 og markerer slutten på Bergesen-epoken som eier av verftet.

Det hører med til historien at vinteren 1964 var bikkjekald i Stavanger. Minus 10 grader i lange perioder og kuling. Det ble en del unnaluring. Et yndet tilfluktssted var å gå på do. Der var riktig nok øverste del av dørene saget av slik at det var mulig å føre kontroll. Det var dog ikke mulig å se hvem som hadde buksene på og hvem som satt der i lovlig ærend.

Vinter-OL pågikk samtidig. Lønnsomheten ved prosjektene ble neppe bedre ved det. De norske gullmedaljene i Innsbruck til Knut Johannesen, Toralf Engan og Tormod Knutsen kostet Sigvald Bergesen dyrt.

IKKE RADIKALT Å VÆRE MOT OLJE DEN GANG

Selv om det ut hele 1960-tallet ble bygget tankskip både for Sigvald Bergesen d.y. og andre, hastet det med å finne alternativer. Nå ble det spørsmål om supertankere over 200 000 tdw. Da hadde ikke Rosenberg noe å stille opp med mot verftene i Østen.

At vi ikke så noen fremtid for Rosenberg, var alvorlig ikke bare for oss som var knyttet til bedriften som ansatte og tillitsvalgte. Det bekymret hele byen. Ved siden av å være tillitsvalgt på min egen arbeidsplass, var jeg aktiv politisk i AUF, Stavanger Arbeiderparti og medlem av bystyret fra 1963.

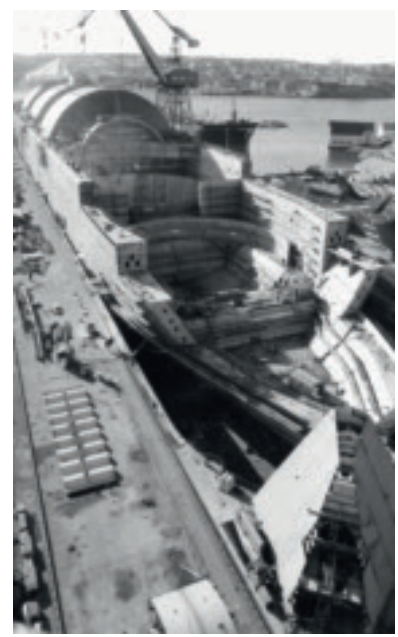
Stavanger lå den gangen nesten på bunn i skatteinntekt blant landets bykommuner. Hermetikkindustrien var på vei ut, og for byens største arbeidsplass Rosenberg spøkte det.

Travelt verftsområde med beddinger hvor skipene ble bygget før stordokken kom.
Foto: Norsk Oljemuseum.

Midt opp i alt dette kom «Stavangerfjord» på sitt siste besøk til byen. Det eneste som ble igjen var Stavangers byvåpen. Nå henger det i formannskapssalen.
Og i all bekymring for framtida skjedde noe som tente nysgjerrigheten: De første seismikkfartøyene viste seg i Byfjorden. På Rosenberg lurte folk på hva dette var. Fartøyene var grønnmalte, men det var ikke «Bergesen-grønt». Forklaringen fikk vi etter hvert: Det var amerikanere som hadde begynt å lete etter olje i Nordsjøen. Seismiske undersøkelser ble det kalt. Middelthon var visstnok den første som tjente penger ved å selge dem dynamitt. Det ble brukt for å lage lydbølger den gang. Kanskje er det grunnen til uttrykket å skyte seismikk, som mange feilaktig uttrykker det.

Men før dette hadde mye skjedd som skulle legge grunnen for denne nye næringen. For det første: Hvordan har olje og gass blitt til? På bedehuset i Etne lærte jeg at det var Vår Herre og skaperverket å takke. Senere fikk jeg vite av geologene i Oljedirektoratet at det kanskje var noe mer sammensatt: Petroleum, som er en fellesbetegnelse for olje og gass, er blitt til over mange millioner år ved at organisk materiale blir brutt ned, omdannet og avsatt i havområdet. Mesteparten av olje- og gassforekomstene på norsk sokkel har opphav i et tjukt lag av svart leire som i dag ligger flere tusen meter under havbunnen. Denne svarte leira utgjør det vi kaller en kildebergart. Dette skjedde for rundt 150 millioner år siden og er kilden for den oljen og gassen vi tar opp i dag.

Kværners berømte kuletanker. Patent i verdensklasse.
Foto: Norsk Oljemuseum

Men det var ikke tilstrekkelig med Vår Herre; Gerhardsen måtte også på banen. Da jeg vokste opp på 1950-tallet, var det for øvrig de som mente at det ikke var så stor forskjell på statsminister Gerhardsen og Vår Herre.

Før vi hadde visshet om de enorme ressursene som skjulte seg i undergrunnen på norsk kontinentalsokkel, tok norske myndigheter grep. Bakgrunnen var følgende: Oljeletere tok de første forsiktige skritt fra land til havs i 1920-årene, da det ble boret langs strendene av Maracaibosjøen i Venezuela og på grunt vann langs California-kysten. Artig er det å tenke på at i 1964 fikk jeg som ansatt på Rosenberg mulighet til å besøke Maracaibosjøen. Tankskipet «Berge Edda» på 52 268 tdw var gått ut fra Rosenberg i 1962 uten å være helt ferdig. Slike friheter kunne en ta seg etter som Sigvald Bergesen eide både verftet og skipet. Vi gikk om bord i England og krysset Atlanteren til Venezuela og tilbake. En opplevelse for livet. Og i tillegg mot god betaling.

Einar Gerhardsen sikret at naturens rikdom ble folkets eiendom gjennom petroleumsloven av 1963.
Foto: ArbArk.

De første virkelige boringene etter olje til havs startet i Mexicogolfen i 1945. I og med at oljevirksomheten flyttet seg til havs, ble det samtidig reist nye politiske problemstillinger knyttet til havets folkerett. Etter borestart i Mexicogolfen gjorde amerikanerne krav på enerett til oljeressursene på den amerikanske kontinentalsokkelen ut til 200 meters vanndyp. USAs proklamasjon ble møtt med krav fra flere latinamerikanske land om 200 mils økonomisk sone og nasjonalstatens enerett til fiskeriressurser og havbunnens ressurser. Den første FN-konferansen om havets folkerett i Genève i 1958 munnet ut i en konvensjon om kontinentalsoklene. I konvensjonen fikk kyststaten eksklusive rettigheter til utforskning og utnyttelse av havbunnen.

Storbritannia ratifiserte Genève-konvensjonen allerede i mai 1964. Norge gjorde det ikke før i april 1971, under regjeringen Bratteli.

Det var altså amerikanerne som gikk i bresjen. Historien om Jens Evensens bragd i Genève er følgelig en smule overdreven. Vi kan kanskje si at for Norge var lykken bedre enn forstanden. Men da det internasjonale rammeverket likevel kom på plass, kjente Gerhardsen og hans regjering sin besøkelsestid. Ved kongelig resolusjon 31. mai 1963 proklamerte Norge sin suverenitet over havbunnen og dens undergrunn i områdene utenfor Norges kyst. Den 21. juni 1963 kom lov om utforskning og utnyttelse av undersjøiske naturforekomster, det vi kaller den første petroleumsloven. Loven er trolig en av de mest kortfattede som noen gang er lagt fram for Stortinget. Den slo fast at ressursene tilhører folket. Resten bestemmer Kongen. Etter denne utpregede fullmaktslov ble norsk oljevirksomhet styrt frem til 1985. Mye av det som frem til da ble besluttet etter loven av 1963, lever vi av fremdeles.

Lite av det som skjedde i denne tiden på det politiske plan fikk oppmerksomhet. Ikke blant folk i sin alminnelighet og heller ikke i det aktive faglig/politiske miljøet på

Rosenberg. I bystyret og formannskapet i Stavanger var det ingen av oss som den gang løftet øyenbrynet ved dette. Vi trodde liksom ikke helt på det.

Likevel ble stein lagt på stein til grunnmuren av det som skulle bli oljeepoken nasjonalt og lokalt. I april 1965 ble Statens Oljeråd opprettet. Da blokkene i første konsesjonsrunde på sokkelen ble tildelt, var Statens Oljeråd en slags konsesjonsgivende myndighet. Snart vokste saksmengden slik at det ble opprettet et eget oljekontor i Industridepartementet. Selv om dette var små skritt, var det likevel avgjørende for myndighetenes styring og kontroll, og for at verdiene ble sikret for landets innbyggere. Erfaringene fra andre land har vist at det ikke er en selvfølge. Naturen hadde gitt oss ressursene. Gerhardsen sikret at de ble folkets eiendom.

STAVANGER POSISJONERER SEG.

Om vi sier at Norges egentlige oljehistorie tar til 9. april 1965, så begynner på mange måter Stavangers utvikling som oljeby samtidig. For øvrig på dagen 25 år etter at krysseren Blücher ble senket i Drøbaksundet.

Våren 1965 kom den første utsending fra et internasjonalt oljeselskap til Norge for å lete etter landbase for Nordsjøboringene på strekningen Kristiansand – Bergen. Mannen var R.L. «Dick» Loeffer fra Esso Exploration Norway. Han var en garvet oljeleter som bestemte seg for at Essos første landbase for oljeoperasjoner ut fra Norge skulle bli den nedlagte sildoljefabrikken Fjeldberg Brug på Hundvåg, Rosenbergs nærmeste nabo.

Nå fikk vi virkelig los også vi som satt i Stavanger bystyre. Høsten 1965 fattet vi vedtak om å støtte alle bedrifter som kommer for å etablere seg i forbindelse med den forestående oljeboringen i Nordsjøen.

I tillegg til Esso besluttet også Phillips og Petronordgruppen at de skulle operere ut fra Stavanger. Riktignok la Phillips hovedkontoret til Oslo i starten. Den første forsyningsbasen ble etablert inne i byen, i Strømsteinen, og samme høst kjøpte Smedvig et område i Dusavik for bruk til industri i forbindelse med oljeleting. Om lag på samme tid vedtok kommunestyret i Sola, mot en stemme, å selge et 15 dekar stort område i Tananger til Aker Mekaniske Verksted. Dette ble til Norsco-basen. Norsea-basen ble bygget i Dusavik. På begge steder er det full aktivitet den dag i dag.

Den nedlagte sildoljefabrikken Fjeldberg Brug på Hundvåg ble Esso Exploration Norway's første landbase for leteboringen. Foto: Norsk Oljemuseum.

I de nedlagte hangarene på Forus fant Helikopter Service lokaliteter for sin flyvirksomhet.

Nå var det ikke bare landbaser disse utenlandske selskapene var ute etter. De var også ute etter folk. For mange var dette nytt og spennende. Enkelte utviste interesse fordi de ønsket noe nytt, andre for å presse fram bedre betingelser der de var.

På Rosenberg ble det satt i gang en helt spesiell aksjon. Vi lå i forhandlinger om lokale lønnstillegg. Den gang foregikk det på helt individuell basis. Som tillitsvalgt var det min oppgave å forhandle fram personlige tillegg, person for person. Her kom de utenlandske oljeselskapene oss til unnsetning: Vi lot det skinne gjennom at vi kunne tenke oss å slutte på Rosenberg og søke jobb i oljå. For å understreke at dette var alvor organiserte vi en jevn strøm til personalkontoret for å be om foreløpig sluttattest. Det var nødvendig å ha for å søke ny jobb, selv om en ikke egentlig hadde bestemt seg for å slutte.
Dette skapte bekymring hos de høye herrer. Dyktige fagfolk vokste ikke på trær den gang heller. Riktig dramatisk ble det da dette kom selve gudfaren, Sigvald Bergesen, for øre. Kunne det virkelig være riktig at noen i hans bedrift ville slutte? Han tok det som en personlig fornærmelse.

Til slutt ble det ikke mange fra Rosenberg som gikk over, men jeg mener å huske at femøres tillegg satt litt løsere det året. Smitteeffekt fra en lønnsom oljeindustri er altså ikke av ny dato.

Om det ikke ble så mange fra Rosenberg som gikk til oljå i første omgang, ble det rekruttert fra ulike miljøer. Sjøfolk, bilmekanikere og andre lot seg friste av dette nye eventyret. Lønna var også langt høyere.

Da den første boreplattformen, «Ocean Traveler», skulle bemannes, meldte det seg 1000 søkere til 35 stillinger.

En kjent profil i det stavangerske petroleumsmiljøet i mange år - avdøde Jakob Rugland - jobbet hos SAS i

Ocean Traveler. Måtte forsterkes før den kunne brukes i Nordsjøen. Rosenberg fikset det.
Foto: Norsk Oljemuseum.

Stavanger på 1960-tallet. Phillips trengte en person med slik bakgrunn. Tidligere hadde han også vært i Tollvesenet. Rådet fra arbeidskameratene var: Du må ikke finne på å gå til noe så usikkert. Etter hvert viste det seg at det var langt sikrere enn SAS. Jakob Rugland var administrasjons- og personaldirektør da han sluttet i selskapet etter oppnådd pensjonsalder.

Selv om det ennå skulle gå en del år før Rosenberg ble et offshore-verft, begynte det allerede fra starten å dryppe også på oss. I 1966 tegnet Esso Exploration Norway kontrakt med Odeco om leie av boreplattformen «Ocean Traveler». Denne plattformen – som var ny og bygget i New Orleans – ble slept over Atlanterhavet.

Halvdelen av Ocean Viking sjøsettes fra beddingen på Rosenberg. Vi holdt pusten, men det gikk bra. Senere oppdaget den Ekofisk-feltet.
Foto: Norsk Oljemuseum.

En junimorgen våknet folk som bodde i Dusavik-området, opp til et underlig syn. «Ocean Traveler» hadde i løpet av natten ankret opp i Byfjorden etter å ha brukt 45 døgn på turen. Folk gikk mann av huse for å ta skapningen i øyesyn.

En av de mange historier som ble fortalt på Rosenberg, er at mannskapet om bord lurte på alle bålene som brant rundt på holmer og i strandkanten. Ettersom ingen kunne gi en rimelig forklaring, laget de sin egen: «Det må være de innfødte som tilbereder kveldsmåltidet.» Ikke kunne de vite at det var vanlig å brenne bål St. Hans i Norge. Men det skulle ikke gå lenge før de oppdaget at det ikke var en bananrepublikk de var kommet til.

«Ocean Traveler» var ny, men den var ikke konstruert for de røffe værforholdene i Nordsjøen. Den måtte forsterkes. Det oppdraget fikk Rosenberg.

I avisene kunne vi dessuten lese at det skulle investeres 1,6 milliarder kroner i oljeleting i Nordsjøen – som en begynnelse. Den gang tilsvarte det 16 kommunebudsjetter i Stavanger.

Men det var ikke bare penger det dreide seg om. Borekapasiteten måtte opp, og det raskt. Følgelig ble det besluttet å bygge en ny boreplattform i Norge. Og det måtte skje i en fart.

Det ble bestemt at det skulle lages en kopi av «Ocean Traveler», men forsterket slik at den passet for å kunne operere på norsk sokkel. Dimensjonene er kanskje ikke enorme sett i forhold til dagens plattformer, men den gang lot vi oss imponere. Lengden var 112,6 meter, bredden 91,4 meter og dybde til dekk 41,5 meter. Plattformen besto av fire hoveddeler: Pongtonger, søyler, fagverk og dekk. Det var fire sylindriske pongtonger med en diameter på 7,6 meter. Disse pongtongene er det som bærer plattformen, altså gir den tilstrekkelig oppdrift. Ettersom det

Jobben på boredekk kunne være tøff. Foto: Norsk Oljemuseum.

måtte skje raskt, ble oppdraget delt på tre ulike verft: Rosenberg, Akers mek. i Oslo og Burmeister & Wain i København. Sammenstillingen skjedde i Oslo.
For oss på Rosenberg var dette en helt ny type oppdrag. Byggingen skulle skje på en av de store beddingene hvor vi tidligere bygde skip. Planen var videre at den deretter skulle sjøsettes som et skip. Etter det skulle den taues til det som i dag heter Aker Brygge i Oslo.
Sjøsettingen på Rosenberg var spesielt utfordrende. Den ene flytepongtongen var lengre enn den andre og ville treffe sjøen først. Ville det føre til at den vred seg og ble liggende fastklemt? Forsøk gjort i skipsmodelltanken i Trondheim viste at det skulle gå bra. Men virkeligheten kan likevel være annerledes.

Det gikk bra. Likeså med de delene som ble bygget på de to andre verftene.

Denne riggen, som fikk navnet «Ocean Viking», skulle komme til å skrive seg inn i norsk oljehistorie. Det var den som fant Ekofisk-feltet. Så vidt jeg vet, eksisterer den fremdeles et eller annet sted i den store verden. Alle vi som var med på jobben, følte fagstolthet over å ha deltatt ved starten av det norske oljeeventyret.

Selv om det dryppet inn mindre reparasjonsoppdrag fra tid til annen, skulle det ennå gå en del år før Rosenberg ble et offshoreverft.

Sigvald Bergesen d.y. fortsatte å bygge tankskip fram til 1970. Selv om byggedokken ble utvidet, og det ble mulig å bygge stadig større skip, skjønte alle at det gikk mot slutten av denne epoken.

Allerede i 1968 tok Sigvald Bergesen kontakt med Kværner Industrier for å teste ut om de kunne tenke seg å overta Rosenberg. Det skal sies til «gudfarens» ære at han viste omtanke for det som skulle komme etter han. Løsningen viste seg å bli en lykke for alle parter.

Samtidig med at oljeletingen skjøt fart på norsk sokkel, ble avtalen mellom Sigvald Bergesen d.y. og Kværner om overtakelse av Rosenberg sluttført. 5. februar 1969 ble den undertegnet. Begrunnelsen var at det ikke var mulig å bygge større skip enn 162 000 tonn på Rosenberg. I Østen kunne de gå over 200 000 tonn til meget konkurransedyktige priser. 1966-67 gikk Rosenberg med et underskudd på 4,1 millioner kroner.

Kværner hadde spesialisert seg på bygging av gasskip. For dette formålet passet Rosenberg utmerket. Selv om ingen kunne se det da, skulle det også vise seg at med dette eierskiftet var verftet i en langt bedre posisjon til - noen år seinere - å gripe de mulighetene som oljå på norsk sokkel gav.

ROSENBERG VINNER OVER AKER.

I 1978 vant Rosenberg oppdraget med å bygge bolig- og produksjonsdekket til Statfjord B-plattformen. Verftet fikk oppdraget i skarp konkurranse med Aker Stord. Ettersom Aker bygde Statfjord A, tok de det nærmest som en selvfølge at de også skulle få B. Men der forregnet de seg. Rosenberg hadde det beste tilbudet.

Etter at beslutningen var tatt, satte Aker-ledelsen i gang et veritabelt kjør mot ledelsen ved Rosenberg. Det ble insinuert at broren til sjefen på Rosenberg, som satt i konsernledelsen i Statoil, hadde styrt oppdraget til Rosenberg. Dette var en beskyldning så grov at vedkommende statoildirektør tok sitt eget liv. Det førte også for en tid til et meget anstrengt forhold mellom de fagorganiserte på Stord og i Stavanger.

Betongdelen av Statfjord B-plattformen ble som forgjengeren bygd av Norwegian Contractors i Hinnavågen. Med dette ble det synlig for alle at Stavanger utviklet seg til oljebyen og Rosenberg til et offshore-verft i ypperste klasse. Verftsområdet på Rosenberg ble kraftig utvidet; det ble investert i ny verkstedhall, kaianlegg og andre nødvendige innretninger.

Offshore plattformene overtar. Rosenberg snappet Statfjord B foran nesen på Aker Stord.
Foto: Norsk Oljemuseum.

Men ingen trær vokser inn i himmelen. Mot slutten av 1990-årene tørket oppdragene inn. Høsten 2001 ble verftet overtatt av erkefienden Aker. Dette skjedde til høyrøstede protester fra de fagorganiserte.
Etter overtakelsen ble det gjennomført en omfattende omstilling og nedbemanning til ca. 450 ansatte. I 2003 inngikk så Aker en avtale om salg til en gruppe av lokale investorer. Ved denne anledningen kjøpte også verkstedklubben på Rosenberg seg inn som medeiere i bedriften. Det var som om en kunne høre den gamle kommunistklubbformannen Wilfred Malde rotere i graven.

Etter dette ble det noen vanskelige år, men verftet overlevde. Grunnen til det er en stamme av meget dyktige ingeniører og andre fagfolk. I 2007 ble aksjemajoriteten solgt til Bergen Yards. I februar i år ble verftet solgt nok en gang til WorleyParsons, med hovedkontor i Australia. De overtar alle aksjene i datterselskapet Bergen Group Rosenberg for 1 088 millioner kroner. Med de ansattes velsignelse.

Denne gangen er det neppe noen som roterer i sine graver. Vi ser ikke lengre på utenlandske eiere som en trussel. Rosenberg overlever, men hadde neppe gjort det uten oljå. Den har dessuten vist seg å være mer varig enn det som var før. Sigvald Bergesen d.y. bygde skip i 20 år, Kværner gasskip og kjemikaliebåter i mindre enn 10 år. Oljå på Rosenberg har rundet 35 år.

Det er altså ingen tvil om at oljå har sikret arbeid og inntekt. Hva så med engasjementet? Verkstedklubben på Rosenberg var kjent som den mest aktive i byen. Den dominerte avd. 25 i Jern og Metall. Er det oljå som er årsak til at en er blitt snillere? Det politiske engasjementet synes ikke å være som før. Tidligere var det kamp mellom de ulike politiske retningene på venstresida om hegemoniet i klubbstyret. Å erobre klubbformannsposten ble sett på som betydningsfullt.

Da arbeiderpartimannen Adelsten Solvig tidlig på 1960-tallet ble valgt til klubbformann etter kommunisten Wilfred Malde, var det en politisk begivenhet som vakte nasjonal interesse. Foran årsmøtene ble det mobilisert. Engasjementet var sterkt. Ja, selv på avdelingsnivå. Jeg satt i klubbstyret valgt av den store platearbeidergruppen.

Imponerende rørdimensjoner.
Foto: Norsk Oljemuseum.

Troll A slepes ut. Et av de største byggverk laget av menneskehender.
Foto: Norsk Oljemuseum/Leif Berge – Statoil.

Enkelte ganger var det tilløp til at jeg skulle kastes. Begrunnelsen var ikke at jeg gjorde en dårlig jobb som tillitsvalgt. Men at jeg tilhørte Arbeiderpartiet. Om du da var tilhenger av norsk medlemskap i NATO og sympatisk innstilt til EEC, var vedkommende ute å kjøre. Derimot styrket det kreditten å være kritisk til Gerhardsen og Aspengren. Den slags politisk kamp synes å være druknet i oljå. Og like godt er det.

handlekraft om vi skulle makte å trekke til oss ny aktivitet, for ikke å snakke om å kunne bli utpekt som landets oljehovedstad. Uten kommuneutvidelsen hadde dette vært utenkelig.

Jeg satt selv i Stavanger bystyre fra 1963 og var vitne til at de daværende grensene hindret en positiv utvikling. Men ulikt i dag ble det den gang tatt grep. Med virkning fra 1.

Med storkommunen ble det fart i boligbyggingen. Her fra Tjensvoll
Foto: Norsk Oljemuseum

STAVANGER VAR GODT FORBEREDT.

Stavanger forberedte seg på oljå egentlig uten å være klar over at det var det vi gjorde. For å være attraktive i forhold til ny aktivitet måtte byen ha noe å tilby. Arealer var kanskje det aller viktigste. Men også tidsmessig infrastruktur i vid forstand. Uten ekspansjonsmuligheter ville dette bli vanskelig. Prosessen som førte til byutvidelsen kom som bestilt.

Fram til 1. januar 1965 var Stavanger, Hetland og Madla adskilte kommuner. Mangel på arealer var i ferd med å legge en klam hånd på Stavanger. Her måtte det utvises

januar 1965 var den nye storkommunen Stavanger et faktum. Heller ikke det skjedde uten motstand. Vi i Stavanger bør tenke over at vi faktisk bor i en «tvangssammensluttet» kommune. Ikke har jeg møtt mange som beklager det.

Om vi skulle lagt til grunn de samme prinsipper for beslutninger i denne type saker den gang som i dag, ville Stavanger - slik byen fremstår i dag - aldri sett dagens lys. Da saken var oppe til behandling i Hetland kommunestyre 18. desember 1962, ble det vedtatt med 24 mot 17 stemmer å gå mot sammenslutning med Stavanger.

Bedre gikk det ikke da saken kom opp i Madla like etter. I formannskapet – hvor også Arne Rettedal satt – var det en enslig svale som stemte for sammenslåing, Arbeiderpartiets Roald Topdahl. I det etterfølgende kommunestyremøtet var det bare Arbeiderpartiets gruppe på 5 og en til som stemte for sammenslåing. Alle de andre var mot. I flertallet var både ordfører Andreas Thorsen (H) og Arne Rettedal.

og Dale, som den gang var en del av Hetland, skulle tas ut og legges til Sandnes. Slik det har utviklet seg i ettertid, har det vist seg at dette var ufordelaktig for den nye storkommunen Stavanger. Men ingen kunne vel i sin villeste fantasi tenke seg at heretter skulle kommunegrensene bli verneverdige. Det hadde de ikke vært tidligere heller. Som en kuriositet kan nevnes at Randaberg fram til 1922 var en del av Hetland, og at Madla og Sola var en kommune

Statoil fikk plass på Forus. Arve Johnsen ønsket seg til Ullandhaug, men fikk nei.
Foto: Norsk Oljemuseum.

Ekofisktanken slepes ut. Den ble mer lagringsplass enn lagertank.
Foto: Norsk Oljemuseum.

Det ble ikke gjennomført rådgivende folkeavstemninger i noen av de berørte kommunene. Så vidt jeg kan huske, kom det heller ikke krav om det. Det hører med til historien at Stavanger bystyre enstemmig i møte 7. januar 1963 vedtok å tilrå sammenslutning med Madla og Hetland.
Hva skjedde så videre: Jo, Stortinget besluttet enstemmig, til tross for at to av de tre aktuelle kommunene var mot, at de tre kommunene skulle slås sammen til en storkommune.

Under behandlingen i Stortinget ble det bestemt at Riska

fram til 1930. Gjennom hele historien fra 1837 har tallet på kommuner variert med behovene.
Da vi fikk storkommunen Stavanger i 1965, ble det fart i sakene. Boligbyggingen kom i gang. Arealene i gamle Stavanger var brukt opp. Tjensvoll-området, som lå i tidligere Hetland, ble bygget ut. Hundvåg, som også var en del av gamle Hetland, kom med. Bybrua ble bygget. Distriktshøyskolen, som i dag er universitet, så dagens lys. Og ikke minst Forus-området ble frigjort for ny næringsvirksomhet. Stavanger maktet den formidable omstillingen som nedbyggingen av hermetikkindustrien innebar. Likeså utfasingen av Rosenberg som skipsverft. Uten at vi hadde

vært villige til å flytte grenser, ville dette vært ulike mye mer krevende - for ikke å si umulig.
Stortinget bestemte i 1972 i realiteten at Stavanger skulle utvikles til landets oljehovedstad. Uten kommunereformen i 1965 hadde det vært utenkelig. For de mange som motsetter seg enhver debatt om grenser også i vår egen region, bør det være et tankekors.

OSLO IKKE FIENDEN.

I mange år har det gjort seg gjeldende en oppfatning her i byen om at når Stavanger er blitt oljehovedstaden, så har dette skjedd på tross av Oslo og det rikspolitiske miljøet. Det er en myte. Sannheten er at de grepene sentrale myndigheter har tatt opp gjennom årene, har bygd opp under Stavangers posisjon som landets oljehovedstad.
I starten dreide det seg om å sikre nasjonal kontroll og styring over ressursene.

Mens vi ennå i Stavanger levde høyt på hermetikk og tankskip, ble det i 1959 i den nederlandske provinsen Groningen gjort et gassfunn som skulle bli et av verdens største. Geologene mente at samme geologi som denne gassen ble funnet i, strakte seg ut i Nordsjøen. I nesten ti år hadde oljeselskapene drevet med seismiske undersøkelser over store havområder, uten at dette var myndighetsregulert. Det var jo ikke klarlagt hvem som hadde rett til ressursene.

Med Groningen-funnet ble Nordsjøen magnetisk for den internasjonale oljeindustrien. Allerede høsten 1962 dukket to representanter for Phillips Petroleum opp hos norske myndigheter i Oslo og ba om enerett til å lete etter olje på hele den norske kontinentalsokkelen. Tenk om industriministeren, som den gang var den berømte Trygve Lie, hadde vært så dum og sagt ja.

Utsendingene fra Phillips ble høflig men bestemt avvist. Vi manglet lovverk, formelt grunnlag for aktiviteter på kontinentalsokkelen. Det måtte komme først, og så fikk de heller komme igjen siden, noe de også gjorde.

Norge sikret seg et skikkelig kakestykke i Nordsjøen.

Nå ble det fart i sakene. Norge forhandlet med de andre Nordsjø-statene om hva som skulle være vår andel. Med utgangspunkt i Genève-konvensjonen av 1958 ble det enighet om å legge midtlinjeprinsippet til grunn. Forhandlingene med Danmark og Storbritannia, som vi hadde grenser mot, ble fullført tidlig i 1965. For oss var resultatet særdeles fordelaktig. Norge fikk 131 000 kvadratkilometer av Nordsjøsokkelen, Storbritannia 244 000 kvadratkilometer, mens Nederland fikk 62 000, Danmark 56 000, Vest-Tyskland 24 000, Belgia 4 000 og Frankrike 400 kvadratkilometer.

I Danmark hevder enkelte at landet ble lurt, fordi utenriksminister Per Hækkerup ikke skulle ha vært helt edru da han skrev under. Hadde han vært det, ville Ekofiskfeltet vært dansk. Dette er nok også en av de mange myter som verserer fra oljeepokens barndom. Det som er riktig, er at forhandlingene om delingen i Nordsjøen ble gjennomført før noen visste om det fantes olje der. Hadde gigantfeltet Ekofisk, som ligger like ved grensen til Danmark, vært kjent da, kunne forhandlingene blitt langt vanskeligere.

At lovbehandlingen i Stortinget 14. juni – da den første petroleumsloven ble behandlet – ikke fikk særlig oppmerksomhet, må kanskje tilskrives at det skjedde samtidig med den dramatiske Kings Bay-saken. Kun tre talere deltok: Utenriksminister Halvard Lange (A), som hadde lagt fram saken, dessuten saksordføreren Erling Petersen (H) og Erik Braadland (SP).

Gjennom disse beslutningene hadde vi sikret eiendomsretten til ressursene. Vi hadde lagt grunnlaget for nasjonal styring og kontroll. Det ble uttrykkelig slått fast at oljen og gassen er det norske folks eiendom.

Senere, da vi hadde fått klarlagt at det var enorme rikdommer det dreide seg om, ble dette utviklet videre. I den berømte stortingsmelding nr. 25, «Petroleumsvirksomhetens plass i det norske samfunnet», lagt fram av Bratteli-regjeringen i februar 1974, ble det slått fast at inntektene skulle nyttes til å utvikle et kvalitativt bedre samfunn. De økonomiske mulighetene som oljevirksomheten ville kunne gi, måtte benyttes til å skape større likhet i levestandard, forebygge sosiale problemer og utvikle en mer miljø- og ressursvennlig produksjon. Høyre og Anders Langes parti oppfattet deler av innholdet i meldingen som farlig sosialisme. Debatten rundt den fikk sterke ideologiske overtoner. Det hadde vi ikke noe i mot. For å finne ut om det virkelig var noe å finne, måtte vi komme i gang med praktisk aktivitet. Oljevirksomhet var noe vi ikke kunne. Følgelig ble vi i starten avhengige av de utenlandske selskapene. Poenget var å kunne nyttiggjøre seg disse uten at de tok over styringen.

Det ble satt i verk et omfattende arbeid med å utvikle regler og forskrifter for selve virksomheten. 9. april 1965, fortsatt med Gerhardsen som statsminister, ble det ved kongelig resolusjon fastsatt regler for undersøkelse og utvinning av petroleum på den norske kontinentalsokkelen, sør for 62. breddegrad.
Nordsjøen ble delt inn i 314 blokker, hver på 500 kvadratkilometer, dobbelt så store som britenes blokker, bl.a. for å holde interessen oppe. Et svært omfattende arbeid lå bak reglene. På sett og vis kunne en godt hevde at norsk oljehistorie begynner på den historiske dato 9.april 1965.

Så, midt i stortingsvalgkampen – 17. august 1965 – tildelte regjeringen utvinningstillatelser for 78 blokker til ni ulike søkere. Selv om dette skjedde midt under valgkampen, var det ikke tema i det hele tatt. Men så var da heller ikke Lars Haltbrekken født på det tidspunktet. Samtlige av verdens største oljeselskaper var på søkerlisten, minus ett hvor sjefgeologen påtok seg å drikke hver dråpe som måtte finnes av olje under havbunnen i Nordsjøen. Vedkommende fikk neppe lønnstillegg det året.

Ettersom de fleste av de aktuelle selskapene allerede var etablert i Stavanger, eller i ferd med å gjøre det, kan vi godt hevde at Stavangers oljehistorie begynner 17. august 1965.
Hvordan gikk det så? Lenge så det ut til at geologen som ville ta på seg å drikke den oljå en fant, ville få rett. Gapskratten kunne til tider høres på gatehjørnene i Stavanger, sågar også på Rosenberg. «Disse crazy amerikanerne». 32 tørre hull til en pris av 750 millioner kroner, i den tidens pengeverdi, ble boret før omslaget kom og hydrokarboner i kommersielle mengder ble påvist.
Phillips-gruppen hadde riktignok funnet gass i blokk 7/11 – det såkalte Cod-feltet – men det var ikke tilstrekkelig til å være drivverdig. Farouk Al-Kasim, som den gang var blitt knyttet til det nyopprettede oljekontoret i Industridepartementet, forteller at analyse av Cod-funnet var den første oppgaven han ble satt på. Senere ble den samme Farouk en av de store profilene i det stavangerske oljemiljøet. Bosatt så nær Byfjorden som det er mulig å komme. For en som kom fra Basra i Irak, er frisk sjøluft paradisisk.

Esso gjorde også et mindre funn omtrent på samme tid. Det var i den absolutt første utvinningstillatelsen som ble gitt. Feltet fikk navnet Balder. Omsider kom det i produksjon. Men det var først etter tusenårsskiftet. Alle her i distriktet husker Balder-skipet, som ble ombygget på Norestraen i Sandnes.

Mot slutten av 60-tallet begynte en viss pessimisme å gjøre seg gjeldende. Shell tok en pause i boringene. Oljeboligene som var bygget under stor dramatikk på Slåtthaug, kom for salg til en overkommelig pris.

Stavanger kommune tok kontakt med Industridepartementet for å få fremskyndet nye, planlagte utlysninger slik at aktivitetsnivået i byen kunne holdes oppe.

Om lag på samme tidspunkt kom vendepunktet. For meg som nyvalgt stortingsrepresentant fra Stavanger og Rogaland var det et stort øyeblikk da nyheten kom om at

Ocean Viking. Den ble bygget på rekordtid. På Rosenberg, i Danmark og i Oslo.
Foto: Norsk Oljemuseum.

det var gjort et stort oljefunn i Nordsjøen. Stoltheten ble ikke mindre ved at det var boreplattformen «Ocean Viking», som jeg selv hadde vært med på å bygge på Rosenberg, som hadde gjort funnet. Midt på sommeren 1970 ble feltet erklært kommersielt drivverdig. Feltet var blant de 30 største i verden. Med dette kan en si at byen og landets oljealder tok til for alvor.

Queen Elisabeth og Statfjord B. Det siste mest lønnsomt.
Foto: Leif Berge, Statoil. Norsk Oljemuseum

Til høyre: Rosenberg måtte låne kraner fra Nederland.
Foto: Leif Berge, Statoil. Norsk Oljemuseum

LANDET OG BYEN TAR INNOVER SEG AT DETTE BLIR EN NY NÆRING.

Med Ekofisk-funnet måtte sentrale og lokale myndigheter tenke annerledes. For oss på Stortingets «rogalandsbenk» ble dette en interessant og hektisk periode. Realitetene, slik de begynte å tegne seg ut over på 1970-tallet, ville kreve en helt annen organisering på myndighetssiden, når denne nye næringen skulle utvikles slik at den kom hele samfunnet til gode.

For egen del ser jeg med glede tilbake på det nære samarbeidet som ble etablert med min gode partikamerat og ordfører i Stavanger på det tidspunktet, Leif Larsen. Enda mer betydningsfullt ble dette for meg etter at Bratteli tok over etter Borten som statsminister i februar 1971. Med Finn Lied som industriminister og Arve Johnsen som hans statssekretær ble det virkelig fart i sakene. Det var nødvendig å holde seg våken natt og dag for å ivareta Stavanger og Rogalands interesser.

I en tid hadde det vært arbeidet med spørsmålet om å etablere et oljedirektorat. I Arbeiderpartiet mente vi også at det var behov for et statlig oljeselskap. Flere mente at det ville være tilstrekkelig med Norsk Hydro og en del private interesser. Etter intenst arbeid fikk vi gjennomslag for å stifte et 100 pst. statlig eid oljeselskap i tillegg til oljedirektoratet. Nå startet kampen for at begge skulle lokaliseres i Stavanger.

Som byens ordfører hadde Leif Larsen allerede høsten 1969 tatt til orde for at direktoratet måtte legges til Stavanger.
Like etter regjeringsskiftet i 1971 ble det holdt en sammenkomst på min stortingshybel i Oslo. Vi var klar over at når det kom til lokaliseringen av Statoil og oljedirektoratet, ville kommunalministeren, som var ansvarlig for regionalpolitikken, kunne bli en nøkkelperson. Dessuten var Odvar Nordli en meget sentral person i Arbeiderpartiet.

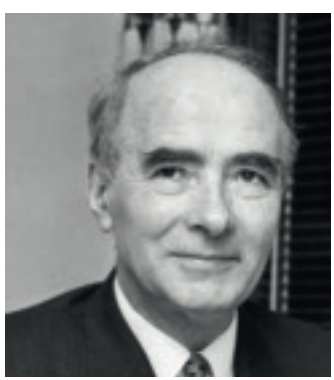
Sentrale spillere i kampen om oljehovedstaden: Leif Larsen og Odvar Nordli. Foto: Byarkivet i Stavanger og ArbArk.

Etter et av våre faste gruppemøter sørget jeg for å invitere alle partifellene mine i kommunalkomiteen hjem til Smestad, på pølser og øl. I tillegg ble også kommunalministeren, Odvar Nordli, bedt om å komme. Ettersom hele fraksjonen var der, med lederen Arne Nilsen i spissen, kunne han ikke avslå. Alle som har vært statsråder, vet at nøkkelen til å lykkes ligger i et godt forhold til sine partifeller i komiteen som behandler vedkommende departements saker. Dessuten var ikke Odvar den som sa nei til et glass pils sammen med gode venner.
Det ingen visste var at jeg i tillegg hadde avtale om at ordføreren i Stavanger, som også befant seg i byen «tilfeldigvis», skulle komme innom i løpet av kvelden.

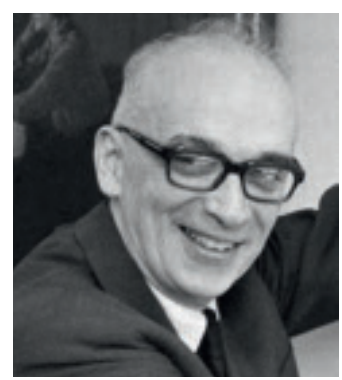
Da resten av gjengen var gått, ble Nordli, Leif Larsen og jeg sittende igjen. Resultatet ble at vi hadde sikret oss, i

*Kommunalkomiteen 1969 – 1973. Av disse var Ap-representantene Johan Støa, Gunnar Berge, Walter Tjønndal og Willy Jansson (bakerste rekke, markert med *), samt Arne Nilsen og Osmund Faremo (i forreste rekke) de som sammen med Odvar Nordli og ordfører Leif Larsen møtte på min stortingshybel.*
Foto: Stortinget

Trygve Bratteli og Andreas Cappelen satte Finn Lied på plass.
Foto: ArbArk

tillegg til Andreas Cappelen, en støttespiller i regjeringen for at OD og Statoil skulle til Stavanger. Det må også tilføyes at vi ikke helt stolte på Finn Lied, som jo hadde sin bakgrunn fra Trondheim og NTH, som det het den gang.
Regjeringens forslag til organisering av den statlige oljevirksomheten og hvor den skulle lokaliseres ble presentert av statsminister Trygve Bratteli på en pressekonferanse 14. mars 1972:

- En olje- og bergverksavdeling i Industridepartementet
- Det opprettes et statsoljeselskap
- Et oljedirektorat
- Statsoljeselskapet og Oljedirektoratet plasseres i Stavanger

Under regjeringens drøftinger hadde Trondheim - som vi hadde mistanke om - vært alternativet. Det var viktig at vi hadde Andreas Cappelen strategisk plassert. Han hadde Brattelis øre, og kunne sette Finn Lied på plass om nødvendig.

Med dette var første slag vunnet. Men alle som kjenner Stortinget, vet at i lokaliseringssaker har selv regjeringen begrenset autoritet. At regjeringens forslag ville få flertall i Stortinget, var ikke gitt. Krigen måtte fortsette på ny front. Koordinert av Rogalands-benken ble det organisert en bredt anlagt kampanje – Operasjon Statoil og OD - til Stavanger.

Første angrepsbølge rettet seg mot Industrikomiteen, som forberedte saken og gav innstilling til Stortinget. Det slaget gav ingen endelig seier. Komitéen delte seg i tre like store fraksjoner. Fire av medlemmene, Thorbjørn Berntsen (A), Olav Knudson (H), Per Mellesmo (A) og Toralf Westermoen (KrF), gikk for Stavanger. I sin begrunnelse viste de blant annet til den nyopprettede oljelinjen på Rogaland Distriktshøyskole. Her hadde utvilsomt Kjølv Egeland holdt i pennen.

Bergens-fraksjonen Ingvald Ulveseth (A), Sverre Helland (Sp), Per Hysing-Dahl (H) og Harald Løbak (A) trakk frem NHH og Chr. Michelsens Institutt som argumenter for Bergen.
Trondheims-fraksjonen Rolf Hellem (A), Ola H. Kveli (V), Olav Lofthaug (KrF) og Aslak Versto (A) viste til at aktiviteten etter hvert ville flytte seg nordover.

Etter dette var det klart at hovedslaget ville stå i selve stortingssalen. Operasjon påvirkning måtte starte øyeblikkelig. Dette ble samarbeid på Rogalands-benken på sitt beste. Vi gikk meget systematisk til verks. Hver eneste representant ble analysert og gruppert i venner, fiender og usikre. Den siste gruppen ble den egentlige målgruppen. Vi krysset av etter hver samtale og talte opp. Til slutt regnet vi med at det skulle gå.

Guttorm Hansen var parlamentarisk fører i Arbeiderpartiet på det tidspunkt. Vi fremholdt overfor han krav om lojalitet til regjeringens forslag. Det brukte jo han mot oss i alle andre sammenhenger der det var en viss risiko for at noen ville bryte ut. Men det hjalp ikke; Guttorm ville gå for Trondheim. Overfor oss begrunnet han det med at vi ikke kunne forvente at han skulle begå politisk harakiri av hensyn til oss nede i Stavanger.

At kampanjen vi drev overfor våre medrepresentanter i Stortinget hadde vært effektiv, ble bekreftet gjennom avstemningen til slutt. Stavanger vant allerede i første omgang, i det vi fikk 75 av 144 stemmer, Bergen fikk 20 og Trondheim 49.

Med dette var vi ikke bare blitt hovedsete for Oljedirektoratet og Statoil, men i realiteten også utpekt til landets oljehovedstad.

Det var en stolt statsminister Trygve Bratteli som noen dager senere kom til Stavanger for å delta i Hafrsfjord-jubileet, som markerte at det var 1100 år siden landet ble samlet til ett rike. Han høstet mange godord i byen og fylket disse dagene. Men det dryppet litt på oss andre også.

Norsk oljevirksomhet og måten den er organisert på, har utvilsomt vist seg å være vellykket. Vi har likevel ikke kunnet unngå tragedier. Det må vi også ta med oss. Kielland-katastrofen må vi aldri glemme. Heller ikke de andre fatale ulykkene og de mange som har måttet betale den aller høyeste pris. Selv om sikkerheten trolig er bedre ivaretatt på norsk sokkel enn noe annet sted hvor det drives oljevirksomhet.

Stavanger er blitt en helt annen by i løpet av de 50 årene som er gått siden virksomheten startet. Enkelte vil kanskje si på godt og vondt. At vi materielt sett har fått det bedre, kan alle se. At byen er blitt rikere, og at landet er blitt det, er hevet over tvil. Om vi også er blitt mer tilfredse, er vanskeligere å svare entydig på. På mitt hjemmekontor står en trebolle jeg fikk ved en anledning i min barndoms dal Etne. Der står påmalt «Når ein fatig blir rik blir han fanden lik».

Vi fikk en mulighet vi knapt kunne drømme om, da det startet. Hva vi får ut av det, er i betydelig grad også opp til oss sjøl.

En ting er i alle fall sikkert: Alle som ser hen til oss utenfra mener at vi har innrettet oss fornuftig – så langt. Men vi er ikke i mål ennå.

I virkeligheten vil oljeepoken kunne vare langt ut over den perioden hvor vi faktisk produserer fra norsk sokkel. Ved å veksle store, men midlertidige inntekter fra petroleumsutvinning i en permanent fondsavkastning sikrer vi at oljeformuen også blir kommende generasjoner til del. Ved å følge handlingsregelen håndterer vi langt på vei utfordringen som følger av at petroleum er en ikke fornybar ressurs.

Men det å produsere olje og gass har også et langsiktig perspektiv. Vi er ikke halvveis ennå, selv om vi har holdt på i 50 år. Rosenberg vil leve videre.

litt dit